OPETUSHALLITUS
UTBILDNINGSSTYRELSEN

ASIANTUNTIJALAUSUNTO
Marjaana Manninen

03.04.2017 OPH-938-2017

Eduskunnan maa- ja metsätalousvaliokunta

Eduskunnan maa- ja metsätalousvaliokunnan sähköposti 28.3.2017

HE 21/2017 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi maataloustuotteiden markkinajärjestelystä annetun lain muuttamisesta

Esitän lausuntona asiasta HE 21/2017 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi maataloustuotteiden markkinajärjestelystä annetun lain muuttamisesta seuraavaa:

Hallituksen esitys laiksi maataloustuotteiden markkinajärjestelystä annetun lain muuttamisesta on tavoitteiltaan ja lähtökohdiltaan hyvä ja perusteltu. Tavoitteet ovat linjassa kansallisten varhaiskasvatuksen ja opetussuunnitelmien perusteissa säädettyjen tavoitteiden sekä ravitsemussuositusten ja toimintakulttuurin käytäntöjen kanssa. Kouluruokailu on osa koulun opetus- ja kasvatustehtävää. Kouluaikaisen ruokailun tarkoituksena on edistää oppilaan hyvinvointia sekä tervettä kasvua ja kehitystä. Hyvin suunniteltu ja rytmitetty kouluruokailu tukee oppilaan vireyttä ja keskittymiskykyä koulupäivän aikana. Kouluruokailun järjestämisen näkökulmasta keskeinen tukijärjestelmän osa on koulumaitotuki. Terveellisten ruokailutottumusten ja koulujen välipalatarjonnan edistämisen kannalta hedelmä- ja vihannestuki on perusteltu kokonaisuus koulumaitotuen rinnalla.

Lakiesitys muuttaisi maataloustuotteiden markkinajärjestelystä annetun lain koulumaitotukea koskevia säännöksiä vastaamaan uudistettua Euroopan unionin lainsäädäntöä. Erityisesti pidän tärkeänä sisältönä lisäystä oppilaille jaettavaksi tarkoitetuille hedelmille ja vihanneksille myönnettävän Euroopan unionin lainsäädäntöön perustuvan tuen käyttöönottoa ja täytäntöönpanoa koskevia säännöksiä. Jatkossa yhtenäinen koulujakelutuki virtaviivaistaa tuen hakuprosessia ja hedelmät ja kasvikset ruoka-aineryhminä edistävät terveellisiä ruokailutottumuksia edistämällä kyseisten tuotteiden kulutusta kouluissa ja päiväkodeissa. Tarkoituksenmukaisen ateriarytmin säilyttämisen ja hyvien ruokailutottumusten edistämisen kannalta keskeinen ikäryhmä ovat peruskoululaiset. Varsinkin ylempien vuosiluokkien oppilaiden säännöllisen ateriarytmin, monipuolisten ruoka-ainevalintojen sekä kasvisten ja hedelmien menekin edistäminen on perusteltua. Koulumaito- ja – hedelmäohjelman yhtenäistäminen ja toteuttaminen mahdollistaa konkreettisia välineitä ruoka-ainetarjonnan rikastamiselle ja ruokakasvatuksen käytännön toteuttamiselle.

Lakiesitys muuttaa koulumaitojärjestelmää jonkin verran nykyisestä keskittämällä tukea nestemäisiin tuotteisiin. Määrärahan rajallisuuden ja luonnonmukaisten tuotteiden korkeamman tukitason vuoksi tuettavia tuotteita jouduttaneen

nykyisestä supistamaan ja keskittämään tuki nestemäisiin tuotteisiin. Tämä voi edistää toisaalta ruokajuomana nautittavan maidon menekkiä joskin saattaa myös rajoittaa välipalatarjonnan tuotevaihtoehtoja.

Luonnonmukaisesti tuotettujen ruoka-aineiden tarjontaa pidetään kestävää elämäntapaa edistävänä osatekijänä. Kestävän kehityksen näkökulmasta luomu- ja lähiruoka laatutekijänä on tärkeä, sillä esimerkiksi kasvihuonepäästöistä noin 1/3 tulee ruokaketjusta. Ruoan osuus arjen ilmastokuormituksesta on merkittävä suomalaisten yksityisestä kulutuksesta. Suuri kuormitus tulee eläinperäisistä tuotteista. Ilmaston kannalta myös kasvispainotteinen tai kasvisruokavalio on suositeltava valinta. Ruokailusta syntyviä päästöjä voi vähentää olennaisesti monilla erilaisilla valinnoilla ja eri ruokavalioissa. Ruokavalintoihin vaikutetaan paljon joukkoruokailussa. Arviot luonnonmukaisesti tuotettujen elintarvikkeiden ilmastovaikutuksista ovat osittain ristiriitaisia mutta luomutuotteiden suosiminen on kuitenkin pääsääntöisesti perusteltua ympäristösyistä. Luonnollisuus myös kiinnostaa suomalaisruokailijoita. Se liitetään hyvinvointiin, hyvin syömiseen ja terveenä pysymiseen. Elintarvikkeiden valintakriteerinä raaka-aineiden luonnollisuus ja vähäinen lisäaineiden käyttö ovat tärkeitä kuluttajatutkimuksen mukaan.

On arvioitu, että kouluille aiheutuisi nykytilaan nähden jonkin verran lisätyötä hedelmien ja vihannesten jakelusta ja liitännäistoimenpiteiden toteuttamiseen osallistumisesta. Koulumaitotuki on osa kouluaikaiseen ruokailuun liittyvää toimintaa, jonka osalta toiminta saattaa jopa yksinkertaistua tuotteiden supistamisen tai nestemäisiin tuotteisiin keskittämisen takia. Hedelmä- ja vihannestukea ei voida kohdentaa jo olemassa olevan kouluruokailujärjestelmän osalle. Käytännössä tämä voi tarkoittaa lounasateriaa täydentävää välipalaa, joka saattaa tarkoittaa lisäresursointia, mutta toisaalta edistää ateriarytmiä sekä jaksamista ja keskittymistä varsinkin iltapäivän myöhemmillä oppitunneilla tai koulujen yhteydessä toteuttavassa kerhotoiminnassa.

Suomessa on nykyisin edellytetty, että tuotteet ovat ravitsemussuositusten mukaisia siten, että tuotteiden rasva- ja suolapitoisuudelle on asetettu rajoituksia. Vaatimuksilla pyritään varmistamaan mahdollisimman terveellisten tuotteiden tarjoaminen koululaisille ja näin välillisesti edistämään lasten ja nuorten terveyttä. Linjaukset kansallisena erityispiirteenä ovat perusteltuja ja linjassa opetussäädösten määrittelyyn kouluruokailun ravitsemuksellisen laadun näkökulmasta. Kouluruokailusuosituksessa valintakriteereissä korostetaan ravitsemuksellisten tekijöiden rinnalla myös makua ja taloudellisuutta. Ruoka-ainevalikoimassa kouluaterioilla on tärkeää kokonaistaloudellisuus. Oleellista on se, että tarjolla on vaihtoehtoja, joilla varmistetaan se, että oppilaat syövät säännöllisesti ja aterian kaikki osat. Vain syöty ateriakokonaisuus varmistaa terveen kasvun ja kehityksen sekä oppilaan opiskelutyövireyden ylläpitämisen.

Yhteiskunnassa tarvitaan ruokaan ja ruokajärjestelmään liittyvää laaja-alaista osaamista ja ruokatajun tuottamisessa kasvatus ja koulutus ovat keskeisessä asemassa. Koulu antaa valmiuksia elämänhallintaan ja tulevaisuudessa sen rooli vain vahvistuu itsestä huolehtimisen ja arjen taitojen sekä kestävän elämäntavan oppimisessa. Liitännäistoimenpiteiden huolellinen suunnittelu yhteistyössä voisi edistää ruokaan ja ruokakulttuuriin liittyvää osaamista. Koulujen ruokakasvatus

on määritelty sekä säädöksissä että ohjaavissa asiakirjoissa. Lainsäädännöllä sekä opetussuunnitelmien ja tutkintojen perusteilla sekä aamu- ja iltapäivätoiminnan perusteilla luodaan suuntaviivat opetuksen ja koulutuksen järjestäjille sekä koulujen ja oppilaitosten toiminnalle myös ruokaan liittyvän kulttuurin ja osaamisen kehittämisessä osana sivistystä ja kokonaisvaltaista hyvinvointia. Säädökset velvoittavat myös kehittämään opetuksen ja kasvatuksen kokonaisuutta.

Opetussuunnitelmiin liittyvä uudistus kannustaa vahvistuvaan oppiaineyhteistyöhön ja kokonaisvaltaiseen koulun kehittämiseen kestävän elämäntavan näkökulmasta. Hyvinvointiin, terveyteen ja toimintakykyyn, kuten esimerkiksi ruokakasvatukseen sekä kuluttajataitoihin liittyviä näkökohtia voidaan painottaa päivittäin kouluruokailun yhteydessä ja 1.8.2016 alkaen myös koko perusopetuksen aikaisen kotitalousopetuksen että eri oppiaineiden opetuksen osana. Ruokakasvatuksen tavoitteena on oppilaiden ruokaan, ruokailuun ja ruokakulttuuriin liittyvän tiedon ja sen käytäntöön soveltamisen varmistaminen.

Ruokakasvatuksen toteuttaminen sekä säädösten paikallinen toimeenpano ja edellyttävät toiminnan riittävää resursointia sekä opetuksen järjestäjille ja kouluille annettavaa ohjausta. Onnistuminen edellyttää eri toimijoiden välistä yhteistyötä. On tärkeää, että tukijärjestelmä ottaa huomioon ruokakasvatuksen kokonaisuuden ja kouluruokailun ja opetuksen keskeisen merkityksen lasten ja nuorten hyvinvoinnissa sekä kestävän tulevaisuuden rakentamisessa.

Päätettäessä liitännäistoimien toteuttamistavasta tulee ottaa huomioon myös perusopetuslain 3 §:n 2 ja 3 momentin säännökset, joiden mukaan opetus järjestetään oppilaiden ikäkauden ja edellytysten mukaisesti ja siten, että se edistää oppilaiden tervettä kasvua ja kehitystä ja että opetuksessa tulee olla yhteistyössä kotien kanssa. Päätettäessä kouluaikaisesta ruokailusta, tulee ottaa huomioon perusopetuslain 31 §:n 2 momentin säännös, jonka mukaan opetukseen osallistuvalle on annettava jokaisena työpäivänä tarkoituksenmukaisesti järjestetty ja ohjattu, täysipainoinen maksuton ateria.

Opetushallitus on uudistanut perusopetuksen opetussuunnitelman perusteita (2014) ja tässä yhteydessä määritellyt oppiaineiden tavoitteet ja keskeiset sisällöt sekä myös kouluruokailun järjestämisessä huomioon otettavat periaatteet ja kasvatustavoitteet. Vastaavanlaiset linjaukset on sisällytetty esiopetuksen opetussuunnitelman perusteisiin (2014) koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan perusteisiin (2011) sekä varhaiskasvatuksen perusteisiin (2016).